ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИИ-ШАМЫЧ, УШНЫЗА!   Ленин-Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

ЯМДЕ ЛИЙ

1938 ий 22 август № 40

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

ГАЗЕТ АК: идалыклан 2 т. 16 ыр. пел ийлан 1 т. 8 ыр.

Советский гражданин лӱм—тӱняште эн шерге

Родинан эн ӱшан эргыже ден ӱдыржӧ - шамыч— СССР Верховный Советын депутатше-шамыч — Кремльын кугу залыштыже кече йыда кугу пашам решатлен шинчат. Теве 17 августышто каҥашыме ик кугу паша—СССР гражданстве нерген проект. Мемнан элын гражданинже лӱмым кӧ нумал кертеш, тиде закон раш ончыкта.

ССР Ушем гражданин лӱм—тӱняште эн шерге лӱм. Тиде лӱмын чапшым мемнан партий ден правительстве кече йыда нӧлтӧн шогат. Сталинский Конституций Совет гражданинлан путырак кугу правам пеҥгыдемден.

Тиде жапыштак фашистский государствылаште шемер калыкын праваже кече йыда эре утларак да утларак ишалт толеш. Фашист-шамыч шемерым пийанат огыт шотло. Мучашдымын игылтмаш, судитлымаш, чыла тӱрлӧ правам шупшын налмаш—теве фашизмын законжо.

Мемнан элыште чыла калык тӧр праван. Кӧ 1917 ий 7 ноябрьлан Российский Империйыште лийын да советский гражданствыжым йомдарен огыл гын,—тудо советский гражданин! Тылеч вара закон почеш советский гражданствым налше-шамычат тӧр праван советский гражданин улыт.

Иностранец-шамычат, керек могай национальность, керек могай тӱсан улыт гынат, шке йодмышт почеш совет гражданин лӱмым налын кертыт. Тидлан СССР Верховный Совет лӱмын пунчалым луктеш.

Совет Ушемыште илыше южо йоча-шамычын ачашт ден авашт СССР гражданстве гыч лектыт гын, тунам шочшыштынат гражданствышт вашталтде ок керт. Но у закон тыге ончыкта: 14 ияш гыч 18 ияш марте йоча-шамыч шкеныштын гражданствыштым вашталташ огыт шоно гын, советский гражданинак лийын кодыт.

СССР-ште илыше иктаж кӧ СССР гражданин огыл да вес государствын гражданинже улмо нергенат нимогай доказательствыже уке гын, гражданствыдыме еҥлан шотлалтеш.

„СССР гражданстве нерген" закон проектыште моло тӱрлӧ пункт-шамычат улыт.

Тиде вопрос дене докладым ыштыше депутат—РСФСР Совнарком председатель Н. А. Булганин йолташ тыге каласен:

— Советский гражданин лияш—пеш кугу честь. Тиде чумыр калык дене пырля, советский правительствын вуйлатымыже почеш, Ленин—Сталин партийын вуйлатымыже почеш социалистический родинан куатлым пеҥгыдемдаш кучедалмым ончыкта.

Советский гражданин лияш—тиде Марксын—Энгельсын— Ленинын —Сталинын кугу знамяшт йӱмалне, калыкын великий вождьшо да учительже Сталин йолташ вуйлатыме почеш ончыко—коммунизмыш каймаш.

ПЕРВОЙ КАНА ШКОЛЫШ КАЙШЕ-ШАМЫЧ ОЙЛАТ

У тунемме ий деч ончыч йоча-шамыч школыш тунемаш каяшлан куанен возалтыт. Сӱретыште: Йошкар-Ола 6 № школын 1 классышке тунемаш пуршашлык Чебоксарова Валя, Сысоев Вадим возалтыт. Пурлаште школын секретарьже Кириллова йолташ. Фото Овечкинын.

9 КЕЧЕ ГЫЧ ШКОЛЫШ КАЕМ

Мый ӱмаштак Вася изам дене пырля школыш кайнем ыле. Тунам эше изи улат манын мыйым школыш ышт колто. Изиш гына шортын ыжым колто. Авам вес ий каят, школышко шкеак намиен кодем манын ойлыш да мыят куанышым.

Изамын сӧралэ, сӱретан книгаже уло. Тудым эре ончем. Тудо буквам ончыкташ ӧркана, садланак мый тудым пеш чотак ом йӧрате. Мыйым 2-шо классыште тунемше Нина Архипова йолташем туныктен. Ынде буква-шамычым чыла палем, лудынат моштем. „Ворошиловлан письма" почеламутым сайынак шинчем. Ик „Букварь" книгам уло.

Мый Ленин кочайын, Сталинын, Калининын, Ворошиловын портретыштым шукертсек палем.

Вашке школыш кайме кече шуэш. Тиде кечым пеш вучем. Карандашым, ручкам, перам, ямдыленам. Сумкамат шукертак ургыктенам. 1 сентябрь кечын школыш эн ончыч миен шуам.

Кокоулина Маня.

„10 лет МАО" колхоз, Йошкар-Ола район.

ЙОЧА-ШАМЫЧ КОКЛАШТЕ

„10 лет МАО" колхоз пеш сӧрал верыште шинча. Ял шеҥгелне чодра, йылгыжше ер да посто гае кумда олык шарлен возын.

12 час кечывал. Ош комбыла йоча-шамыч койыт. Южышт модыт, теве ик кылат дене чумырген шинчыныт да вес ялыш футбол дене соревноватлен модаш каяш каҥашен шинчат. Нунын йыр тений школыш кайшашлык ийготан йоча-шамыч модын шинчат. Мыйын воктекем 8 ияш пеш чулым рвезе толын шинче. Вожылде пеш мутлана.

— Шоляш, мыняр ияш улат?—манын йодмылан:

— Мый 7 ийыш каенам тений школыш акам дене пешак кайнем да авам изи улат, ик-кок ий гыч кает, —манеш. Мый фамилием, лӱмем возен моштем. Ятыр буквам палем. Эше Чапаев геройым шинчем. Кеҥежым Чапаев лийын модын улына,—Калинин Аркаш шыргыжын ойла.

—Ават чын ойла, тый изи улат ик-кок ий гыч школыш кает,—манеш ик пионер.

Нунын деч умбалнырак изи ӱдыр-шамыч коклаште 8 ияш изи Исмагаилова Зоя модеш. Тудо тений первой кана школыш кайшашлык.

— Кызыт 5 буквам палем. Шотленат моштем. Сӱретлаш гын путырак йӧратем. Утларакше пӧртым, комбым, тӱрлӧ оҥгым ыштылам.

Мый тунемме кечым пеш вучем, сумкам тиде кечылаште авам урген пуа,—манеш. Элексей Петр.

Сӱретыште: Йоча-шамыч Йошкар-Ола КОГИЗ магазинышт тетрадым налыт. Фото Овечкинын.

ТАРЬЯ ДЕН РОЗАН КУТЫРЫМЫШТ

Площадке йоча-шамычын йӱкышт дене шергылтеш. Южышт курчакым, южышт „пычалым" сакен коштыт. Тиде—„Ушемнур" колхозысо йоча садыште каныше йоча-шамыч улыт. Нуно тылзе лиеш жапым веселан, модын-воштыл эртарат. Нунын коклаште тений шыжым тунемаш первой кана кайшаш-шамычат улыт. Теве умбалнырак Романова Роза ден тудын йолташыже Соколова Тарья тӱрлым кутыркален шинчат.

— Роза, тыят тений школышко кает вет?—йодеш Тарья.

— Кузе ом кай, каем. Мый изишак возенат моштем. Шкемын лӱмем возен кертам.

— Лудынжо от мошто?

— Кузе ом мошто! Мыйын изи книгам уло. Тудым эре лудам.

— Мыят изиш моштем. Но возенже пеш сайынак ом керт...

— Мыйын кызыт школыш наҥгаяш тетрадем, перам, ручкам, уло. Мыйын кок акам-шамыч эре полшат: У-Торьял гыч перам, ручкам, тетрадым, книгам налын кондышт. Лудашат, возашат эре туныктат. Мый кодшо ийынак тунемаш кайынем ыле да тунемаш кайше-шамыч коклаште лӱмем возалтын огыл ыле. Тунам мый шым ияш гына ыльым. Ынде кандаш ияш улам. Ачам дене авамат тунемшашем нерген чот шонат. Портышкемым, пальтомым ыштен пуышт.

— Тидыже мыйынат тыгак,—Тарьят пелештыш.— Теве карандашем, ручкам, тетрадем мойн велэ уке. Тидыжымат ачамлан налаш кӱштышаш. Адак вет книгажат кӱлеш ыс!

— Тудыжым ме школышттат нална. Вет мланна йӧршӧ книгаже кызыт магазиныштыже уке. Акамшамыч шкаланышт келшыше книгам наледеныт.

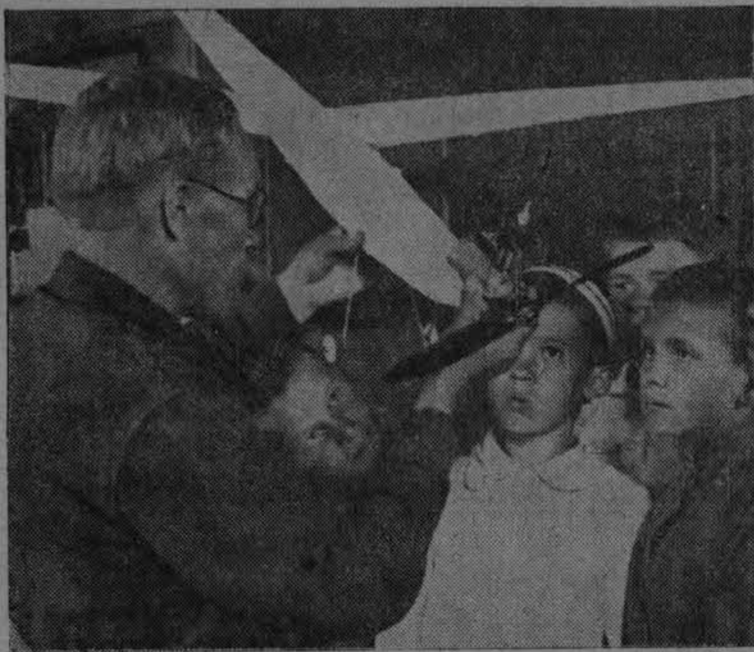
— Роза, ынде кочкаш каяш жап ала мо. Айда каена.

Вара нуно кочкаш кайышт. Тыгеракын Роза ден Тарья—кок изи йолташ-шамыч, тунемаш кайшаш нерген кутырат. Нуно эреак коктын коштыт, „Тунемашат коктын пырля каена" маныт.

Федотов Йыван.

У Торьял район.

70

Йошкар-Ола пионер пӧрт пеленсе авиамоделист кружокым вуйлатыше Власов йолташ йоча-шамычлан бензиновый мотор нерген умылтара. Фото Овечкинын.

АВИАЦИЙ КЕЧЕ—ЙОШКАР-ОЛАШТЕ

18 августышто Йошкар-Ола аэродром пеш эр шолаш тӱҥале. Тушко авиаций кечым эртараш оласе да лишыл ялласе ен-шамыч погыненыт.

10 шагат эртымек митингым Йошкар-Ола горсовет председатель, Марий АССР Верховный Совет депутат Фуфыгин йолташ почеш. Тудын дечын вара ВЛКСМ Горком лӱм дене—Меркулов, Осоавиахим член-шамыч лӱм дене—Новиков, моло йолташ-шамычат ойлышт.

Митинг пытымеке аэроплан-шамыч чоҥештылаш тӱҥальыч. Нуно оласе шемер-шамычым чоҥештыктышт. Адак парашютист-шамыч шкеныштын тӧрштен моштымыштым ончыктышт. Самолет-шамыч строй дене чоҥештыльыч, южышто тӱрлӧ фигурым ыштыльыч. Тевe калык ончык авиамодельный кружок член-шамыч лектыт. Изиш жап эртымеке нуно модельыштым, воздушный змеяштым кӱшкӧ колтыльыч. Тыгерак Йошкар-Олаште авиаций кече эртыш.

Й. Федотов.

„Таир" лагерьыште каныше-шамыч лодко дене коштыт.

Тунемаш тӱҥалме кечым куанен вучем

Мланем тений 8 ий темын. Мый первой кана тунемаш каем. Садланак тунемаш тӱҥалме кечым пеш вучем. 1 классыште тунемшаш „Букварьым", тетрадьым, карандашым да моло кӱлешан тунемме ӱзгар-шамычым налын ямдыленам. Мый чыла буквам палем, лудынат моштем. 100 шумеш сайынак шотлем. Ятыр почеламут-шамычым шинчем. Сӱретлаш пеш йӧратем. Книга гыч ончен шуко сӱрет-шамычым ыштенам.

Вождь-шамычын портретыштым, нунын фамилийыштым палем.

Васильева Алюка,

„Сенькан" колхоз, Йошкар-Ола район.

Кроликым йӧратен онча

Беляев Геннадий 3-шо классым „хорошо" да „отлично" оценке дене тунем пытарен нылымыше классыш вончыш. Тудо изинекак кроликым пеш йӧрата ыле. Ачаж деч шуко кана: ачий, кроликым пеш йӧратем, кузе гынат налын пу,—манын йодын. Ачаже пагалыме изи эргыжын йодмыжым шуктыш. Кроликым налын пуыш. Геннадий кроликым пеш йӧратен онча. Шкеак пукша, йӱкта.

— Тиде ончымо кроликем комсомолын XX-шо идалык юбилейжылан пӧлек лиеш,—манеш Геннадий.

Коротков Петя,

„Путь социализма" колхоз, Ошӱргӧ ял совет, Йошкар-Ола район.

Ме пӧлекым ямдылена

Ленинско-Сталинский комсомолын 20 ий темме юбилейжылан ме Ольга а к а м дене коктын художественный альбомым ямдылена.

Казакова Анук,

Роҥго район, Руя-Сола ял совет, „Йошкар армий" колхоз.

Мемнан пӧлекна

Ме „Кокшага" колхозысо рвезе-шамыч шукерте огыл ялешна Осоавиахим кружокым почна, тушко чыланат возалтна. Тиде кружокысо член-шамыч комсомолын юбилейжылан пӧлекым ямдылена—чыланат „ЮВС" значоклан нормым пуэна.

Н. Янай,

Оршанке район, Великополь ял совет.

Альбомым ямдылем

Мый шукерте огыл шкенан районнам тунемын коштым. Тиде тунемма гыч тӱрлымат пален нальым. Кызыт район илыш гыч чапле художественный альбомым ыштем да тудым комсомолын XX-шо идалык юбилейжылан пӧлеклем.

Ягодаров Наум,

„Йошкар армий" колхоз, Роҥго район.

Какшан эҥерыште.

Книгам налын ямдыленыт

Волкова Ольга ден Марпа тений Руя-Сола тӱҥалтыш школым чыла предмет дене „отлично" оценке денэ тунем пытареныт. Сайын тунем лекмыштлан школ нуным грамота дене премироватлен. Тений нуно пелэ кыдалаш школыш тунемаш пурат. Кызыт у тунемме ийлан учебник-шамычым ситышын налын ямдыленыт. Лӱмын Йошкар-Олаш толын налыныт.

—Тӱҥалтыш школым сайын тунем лекмеке, пелэ кыдалаш школыштат „отлично" оценке дене гына тунемаш тӱҥалына—маныт Ольук ден Марпа.

Волков Яков,

„Йошкар армий" колхоз, Руя-Сола ял совет, Роҥго район.

У тунемме ийлан ямдылалтына

Кеҥеж каныме жапыште ме „Поднятая целина", „Под солнцем Азии", „Любовь Яровая", „Дерсу Узала", „Школа" книгам, шуко журналым лудын улына. Вашке у тунемме ий шуэш. Тидлан ме виян ямдылалтына. Ме у учебник-шамычым, перам, карандашым, тетрадьым ситышын налын улына. 1 сентябрьлан чапле альбомым ямдылен улына.

В. Иванов ден В. Сапаев,

„Чобык" колхоз, У-Тор'ял район.

* * *

Кеҥеж кавикулым сай эртарышым. Кол кучаш, йӱштылаш да эҥеж погаш организованне коштна. Адак сылне литературым ятыр лудынам. Ынде вуем сайын канен.

Кызыт у тунемме ийлан тетрадьым, учебник-шамычым, ручкам, карандашым, пером да тулеч молымат налын ямдыленам.

Ягодаров Наум,

„Йошкар кече" колхоз, Кужмарий ял совет, Роҥго район.

* * *

Кеҥеж каникул пеш веселан эрта. Организованне Немда вӱдыш йӱштылаш коштына. Тӱрлӧ модыш дене куанан модына. Кызыт чодраш эҥеж погаш коштына. Чодраште кошташыже могай сай!

Вашке у тунемме ий шуэш. Мый у тунемме ийлан книгам, карандашым, ручкам, тетрадь-шамычым, моло тунемме ӱзгарымат чыла налын ямдыленам. У тунемме ийым пеш вучем.

М. Веденькин,

Тошто-Тор'ял кыдалаш школын 6-шо „Б" классыштыже тунемше.

Кино „ДЕТСТВО ГОРЬКОГО"

Зрительный залыште волгыдо йӧра. Киноаппаратын кандалге лучшо-шамыч чӱкталтыт да мемнан ончылно шымлу ий ожнысо жап эрта.

Сылне Юлын кумда, ший гай чолгыжшо вӱдшӧ. Эҥер ӱмбалне ойган муро йоҥга, сер воктен бурлак-шамыч шке почешышт кем баржым шупшыт. Кече когартышаш гай пелта. Бурлакын илыш нелэ,—кӱчызӧ гай, шужен илыме, нимогай волгыдо койдымо...

Изи Алексей Пешков чӱчӱж ешыште—Каширин дене воспитыватлалтеш.

Первой кечылa гычак тудо илышын осал могыржым: опкынланымашым, чот нидыралтшын аралыде кодмыштым пален налеш.

Шоҥго Акулина Ивановна... Тудо Алешалан эн лишыл ен. Шуко орланыше, пеш шуко чытыше кува. Йочан йӧсӧ илышыжым тудо изишак ырыктыме гай ышта.

Сайын каласкалымыжым йоча-шамыч тау ыштен колыштыт.

Алеша Пешковын вес йолташыже-шамычат улыт. Теве нуно: весела мурызо, мыскараче подмастерье Ваня Цыганок, пошкудо „Хорошее дело" манын лӱмдымӧ химик.

Но вашке Алешалан нелэ жап толеш. Кенета Цыганок кола, пошкудо химикым чӱчӱжӧ поктен колта. Ик мыняр жап гыч Алеша шкенжын тошто йолташыжым вашлиеш. Тудо нонен, орланен, йолыштыжо нелэ шынчыр кечен.

Экраныште кугу русский писатель Алексей Максимович Горькийын йоча годсо нелэ илышыже ончыкталтеш. Тудлан шуко кыралташ, нуждам чыташ, Кашириным пычкемыш юлашыже воспитыватлалташ логалын.

Жап эрта, Алеша Пешковын чӱчӱжӧ эркын йорлештеш. Алешалан кочкын лекташыжлан, иктаж мом ужалаш йӧршым муашлан шӱк ораште пургед коштышыже верештеш.

— Ну, Лексей, ынде куш моштет, кай,—манеш чӱчӱжӧ.

Тыге калыклан Горькийын йоча годсо нелэ илышыжым ончыктышо сӱрет пыта.

„Детство Горького" киносӱретым ончымек, ончышо ен советский писатель Горький дек эше кугурак йӧратымашым луктеш. Кугу писательын илышыжым йомдарше троцкистско-бухаринский бандит, фашизмлан тарлалтше-шамыч дек эше кугун ужын кертдымашым луктеш.

ХРОНИКА

Москвасе японский посольствын советникше г. Ниси 16 августышто НКИДыш тыгай заявлений дене миен: Хасан ер районеш перемирий нерген келшымашым илышыш пуртымо, да кок велысе войскажат кызыт икмынярлан торлен шогa. Тидлан лийын г. Ниси предложитлен: японский ден советский военный командованийын представительыштым вашлияш требоватлыше вопрос-шамыч лектыт гын, тыгай вашлиймаш Москва ден Токио коклаште дипломатический мутланымаш дене эртаралтыт. Господин Нисилан, тиде предложений келшыше лиеш манын вашмутым пуэна.

Мемнан родинын шулдыржо

Совет Ушем герой М. В. ВОДОПЬЯНОВ

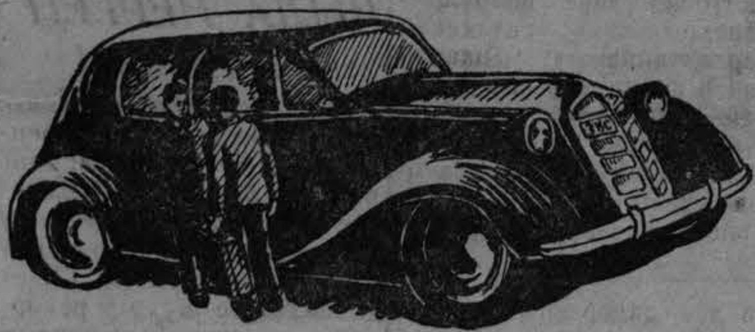
Тиде 194... ийын июль тылзыште лийын. Совет Дворецын пытартыш этажыште гыч шыман волышо лифт-экспрессыште ик еҥ шоген. Тудын кидыштыже чемодан лийын. Шӱргӧ-пылшыже ала мом шонышыла ончыктен. Йырым йыр улшо еҥ-шамычымат уждымыла койын.

Лифт шогалмек тудын омсаже шкеак почылтын. Пассажир Дворецын мраморный кӱварышкыже лектын шогалын. Вара кумда тошкалтыш дене кок-кум тошкалтыш коч тӧрштален, волен да тудым вучен шогышо машина деке куржын миен. Машинажын радиаторыштыжо „ЗИС—301" манын возымо сӧралын койын.

Чемоданым кучышо еҥ ик йолжым автомобиль тошкалтышыш шогалтен гына шуктен, ала кӧ тудын вачышкыже кыдшым пыштен каласен:

— Йоҥгылыш ом лий гын, тыйын фамилиет Петров?

Чемоданан еҥ содор савырнен. Тудын ончылныжо военный морской вургемым чийше еҥ шоген.

— Коля Семенов!--Петров куанен кычкыралын. Тудо школышто пырля тунемме йолташыжым ужын. Тудын дене ик партыштак шинченыт, ик звенаштак пашам ыштеныт.

Йолташ-шамыч кидыштым пеҥгыдын кормыштальыч. Нунын пытартыш кана вашлиймышт деч вара вич ий деч утла огыл эртен, но кунаре шуко вашталтыш лийын! Пионер Миша Петров профессор-хирург Михаил Сергеевич Петров лийын. Тудын лӱмжӧ мланде шарын кок полушарийыштыжат палыме лийын. Пеш сай операцийым ыштымыже дене шуко еҥын илышыжым утарен. Коля Семенов подводный лодко соединенийым командоватлен. Тиде соединений Тихоокеанский флотын эн сай соединенийже лийын.

Чытен кертде иктыже весыжын ойлымыжым кӱрлын кок йолташ-шамыч шкеныштын илышышт нерген, ончыкылык планышт нерген каласкалаш тӱҥальыт. Мутланыме годымак профессор кычкыралын да кидше дене лупшалын.

— Мо лие? — Семенов йодын.

Петров час стрелкыш ончыктен.

— Лу минут гыч мый аэродромышто лийшаш улам.

— Кает?

Петров вуйжым савен.

— Мыйын таче кастене Южный полюсышто сложный операций лийшаш. „Южный полюс" советский полярный станцийын радистше нелын черланен.

Семенов профессор ӱмбак ӱшаныдымын ончалын.

— Кушто?—тудо уэш йодын.

— Южный полюсышто,—Петров уэш каласен.—30 минут гыч ныл моторан „Советская родина" стартоплан Моско гыч мланде шар йыр нигушак шинчде писын чоҥештен кая. Тудо нигушакат шинчде мланде йыр кок кана эрта. Стартопланын корнышко кок полюс гоч: Северный ден Южный гоч кая. Тиде ӧрыктарыше машинан командирже Совет Ушем Герой Гранатов. Тудо мыйым мемнан полюсный зимовка деке намиен шукташ сӧрыш.

— Тый стартоплан шинчдеак чоҥешта маньычыс,—Семенов ойла.

— Мый Южный полюсыш парашют дене волем,—Петров вашмутым пуа.—Мыйым ужаташ шонет?

Йолташ-шамыч автомобильыш шинчыч. Машина верже гыч содор тарваныш да кумда урем дене кудале.

Шушаш перелет нерген Петров шке йолташыжлан чот ойлаш тӱҥале.

— Могай тиде ӧрыктарыше машина, тый от шинче,—Петров ойла.—Чыла ныл моторжынат вийже 12 тӱжем имне вий дечат утла. Стартопланын кабинже петырыме. Посна прибор-шамыч кабине кӧргыштӧ кӱлеш кӱкшыт температурым, давленийым кучен шогат. А эн кӱлешыже, кислородым пуртен шогат. Мый Гранатов йолташ дене 25 тӱжем метр кӱкшытыш кӱзенам. Шоналте, вет мланде ӱмбалнак улмемла веле чучо.

Йолташыжын ойлымыжо Семеновлан пеш келшыш.

— А старатоплан кӱкшытшӧ да могай скорость дене кая?

— Ме стратосферыште, 20 тӱжем метр кӱкшытыштӧ чоҥештена,—манеш Петров.—Мемнан вуй ӱмбалне эре яндар кава лиеш. Тиде кӱкшытыштӧ стартопланлан ни пылат, ни тӱтырат ок мешае. Яндар южышто ме часлан 1500 километр наре каен кертына.

Семенов ӧрын кидшым шаралтен.

— Тый нелеш ит нал,—тудо каласен,—мыйын ик йодыш уло, тый мӧҥгӧш столицыш кузе пӧртылат?

— Тыгакак. Стартоплан уэш Южный полюс гоч эртыме годым мый южешак „Южный полюс" полярный станцийын самолетше гыч туш куснен шинчам.

Семенов ала мом йоднеже улмаш, но тиде жапыште ЗИС—301 столицысе центральный аэропорт вокзалыш пурымо под'езд делан шогалын. Профессор-шамыч тыште вучен шогеныт. Семенов дене ойырлымекышт Петров аэродромыш каен.

Ужар пасушто шийла койшо пеш кугу машина шоген. Тудын кугу виян шулдырыштыжо „Советская родина" манын йошкар чия дене возымо волгалтын. Самырык профессор машинашке кӱзен, ужатыше-шамычлан кидше дене лупшен, люкыш пурен шинчын.

Самолетын экипажше вержым налын. Воздушный корабльын командирже, Совет Ушем Герой Гранатов штурвалыште шинчен, условный сигнал пумым вучен.

Теве ончылно йошкар ракет волгалтын.

— Корныш,—манын Гранатов.

Мотор-шамыч мӱгыраш тӱҥалыныт. Машина ик мыняр метрым мланде ӱмбач каймекше, кӱш кӱзен. Икмыняр минут гыч пылын пытартыш пачашыжымат шӱтен лектын.

* * *

Ик кече гыч тӱнясе чыла газетлаштат советский герой-летчик-шамычын у сеҥымашышт нерген раш увертарымаш печетлалтын. „Советская родина" стартоплан ик кана чоҥештымаштыжак ала мыняр рекордым сеҥген. Нигушакат шинчде торашке тура линий дене, кагырген кайман линий дене, замкнутый круг дене чоҥештымаште, писын да кӱкшӧ чоҥештымаште улшо ончычсо нормылам кырен.

„Южный полюс" Советский станцийын тале радистшын илышыжым утарыше тале профессор Петров нерген газетлашке шуко возеныт.

Красный столице гордый герой—сокол-шамычым вашлияш ямдылалтын. Московский аэропортышто машина гыч лекмекше Гранатов йолташ ойлен:

— Жалке, вот мланде изирак: кок йыр чоҥешташ перныш.

* * *

Мыйын „изи" йолташем-шамыч, пионер ден школьник-шамыч! Тыланда авиаций кечылан мыйын возымо тиде изи ойлымашем але ончыклык шонымаш веле. Но те шинчеда: мемнан мудрый учительын сеҥымаш гыч сеҥымашыш нангайме кугу элыште эн смелый фантазият чын лиеш.

Кугыжан Российын шке воздушный флотшо лийын огыл. Тудо ынде мемнан уло. СССР пеш куатле авиационный державыш савырнен. Советский летчик-шамыч мировой авиацийын историйышкыже шуко чапле страницым возен шынденыт.

Тӱнямбалсе рекорд-шамычым возымо таблицышто 60 наре графа-шамыч улыт. Нунын кокла гыч пелыжым советский еҥ-шамыч теменыт. Чыла авиационный рекорд-шамычым советский моторан советский самолет-шамыч дене ыштыме.

Советский летчик-шамыч ик пеш чапле чоҥештымашым 1925 ийыштак ыштеныт. „Р—1" самолет дене нуно Моско гыч Пекиныш чоҥештеныт. чаплын кученыт. Тӱтыра вошт, уда йӱгече, кӱдырчан йӱр годым 33 кече чоҥештен чыла самолет-шамыч пекинский аэродромыш волен шинчыныт.

Тунам ик машинажым Совет Ушемын Геройжо Михаил Михайлович Громов виктарен.

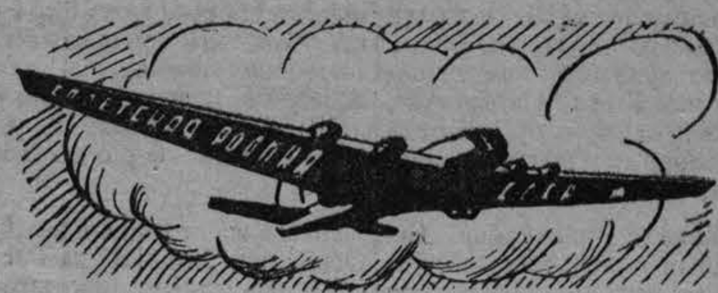
1926 ийыште Громов йолташ, „Пролетарий" самолет дене Европо мучко чоҥештен. Кум кече коклаште тудо Европысо столицылаште: Москошто, Берлинышге, Парижыште, Римыште, Венаште, Прагаште, Варшавыште лийын да мӧҥгӧш родной Москваш пӧртылын.

Северный полюс лишан крушенийыш логалше дирижабльыште лийше итальянский арктический экспедицийым утарымаште советский пилот-шамыч висаш лийдыме кугу чап дене шкеныштым леведыныт.

1934 ийыште, Чукотский теҥызысе ий „Челюскиным" шалатымек, партий ден правительстве тушто улшо еҥ-шамычым утараш мемнан тале летчик-шамычым колтыш.

Партий ден правительствын, родной Сталинын заданийышт шукталте, Советский пилот-шамыч 104 еҥын илышыштым утарышт.

Тудо ийыштак шыжым Михаил Громов кокымышо пилот Филин да штурман Спирин дене пырля нигужак шинчде замкнутый круг дене 12411 километрым чоҥештеныт. Тиде результат тунамсе международный рекордым ятыр эртен. Но советский летчик-шамыч торашке гына огыл чоҥештылыт. Летчик-испытател Владимир Коккинаки 1932 ийыште кӱш чоҥештылаш тӱҥалын. 1935 ийын 21 ноябрьыште тудо 14575 метрыш кӱзен. Коккинаки почеш летчик-шамыч: Юмашев, Алексеев, Похтиков, Липкин, молат кӱшкӧ „кошташ" тӱҥальыч. Нуно мемнан родинлан шуко международный рекордым налыныт.

1936 ийыште Чкалов, Байдуков, Беляков йолташ-шамыч сталинский маршрут дене Моско гыч Удд остро-

Тиде корно пеш нелэ лийын. Тудо Урал курык ӱмбач, кугу чодран сибирский тайга ӱмбач, кугу Байкал ер ӱмбач, кече дене когаргыше тӱжем километран Гоби пустынь ӱмбач эртен.

Советский летчик-шамыч первой испытанийым пеш

(МУЧАШЫЖЕ 4-ШЕ СТР).

Пушкӧ мастар нерген ойлымаш

Ю. Герман

(Мучаш, тӱҥалтышыже 39 №-што)

Тыге, тушманын кидеш кержалтын кечкыж да кугун шӱлен Леня тудын ден пырля олаш ошкылын. Ондакшым нуно йолын, варажым трамвай дене, вара адак йолын каеныт. Тушман пеш ноен, тудлан Леням кид пӱянешыже наҥгаяш логалын, но тидын олмеш Леням пеш кӱлешан документше-шамычым шолыштмо нерген куанымаш дене шонен.

Кузе мӧҥгыш нуно толын шуыныт, Леня тунамак диваныш йӧрлын да тушманлан телефон дене докторым ӱжаш шӱден. Тушман телефон дене звонитлен да Иван Сергеевичым кызытак толаш ӱжын. Леня адакат малшыла койын да тушманын комнатыште кычалмыжым йыштак ужын. Но тушман, конешне, нимомат муын огыл. Леня чыла секретный кагазым паша ыштыме верешыжак вурс шкафеш шылтен. Кенета омса почылтын да Иван Сергеевич пурен шогалын. Но тудо нимаят доктор огыл улмаш. Иван Сергеевич чекист улмаш.

— Ах, теве тыште кӧ!—тушманым ужын, Иван Сергеевич манын.—Шукертсек мый тыйым кычалам... Кузе тый кучен кертынат?

Леня ойлаш тӱҥалын, а тушман пӱкеныште шинчен. Шкеже ошемын да осалын койын".

Тудо эше изишак нер йӱкым луктын, а вара кечкыжаш да ошма ӱмбалне почаҥаш тӱҥалын. Кечкыжын, почаҥын да пожалтшашла койын да пуйто тудын укшычмыжо шуаш тӱҥалын.

— Палет,—манын тудо воктенже кийше тушманлан,—мыйым кече пелтен. Мыйым кече перен ала мо. Вуем моткоч коршта, да чыла мыйын йырем пӧртеш. Пожалуста, мланем чияш полшо.

— Пеш полшем,—манын тушман.

Тушман Ленялан чияшыже полшен, даже ботинке шнурокшымат шупшыл пуэн. Тудо поро Леням чаманен полшен огыл, а тудо тыге шонен: пушкӧ мастар черланен, тудым мый мӧҥгыжӧ намиен кодем. А секретный кагазше, наверне, тудын мӧҥгыштыжӧ, мый тудым шолыштам.

— Шинчет, мо,—манеш тушман—мый ужамат, тыланет пеш йӧсӧ. Айда мый тыйым мӧҥгет намиен кодем. Кайышна.

— Тау, тау,—манын Леня,—мый ужамат, тый пешак поро улат.

Границе вес велне

Республиканский авиаций 18 фашистский самолетым волтен шуэн

Восточный фронтышто, Гандес ола лишне республиканский армийын частьыште ден интервент-шамычын войскашт коклаште ятыр кече лиеш чот кредалмаш кая. 14 августышто республиканский войскалан Испанийын героический летчикышт кугу полышым пуэныт. Нунын полшымышт дене мятежник-шамычлан шуко позицийым кудалтен каяшышт верештын.

Туштак, Гандес деч тораште огыл, 2 час жап южышто кредалмаш лийын. Тиде кредалмаште республиканский авиаций кок моторан 3 фашистский бомбардировщикым, 13 „фиат"—ым, 2 „мессершмидта"-м,—чылаже! 18 итальянский ден немецкий самолетым волтен шуэн.

Кредалмаште республиканский авиаций ик самолетымат йамдарен огыл.

Германийыште маневр кая

15 августышто германский армийын маневрже тӱҥалын. Тушто 750 тӱжем салтак да тынарак резерве участвоватла.

Тиде маневр Чехословакий ден Францийн границе воктенсе районлаште эрталтеш.

Чехословакий газет-шамыч тыге ончыктат: тиде—тыглай маневр огыл, а Чехословакийым лӱдыктылашлан да тудын деч у уступкым налашлан ыштыме пробный мобилизаций.

Гитлеровский агент-шамыч германский маневрлан лийын, Судетский областьыште террор ден провокаций ыштымыштым виянденыт. Вигак вооруженный выступленийым ямдылат.

* * *

Пытартыш жапыште Мюнхен лишне сарлан ямдылалтмаш виянгын. Кечывалымат, йӱдымат Мюнхен гоч германский салтак-шамыч дене тич темше грузовик-шамыч чарныде каят.

КИТАЙЫСЕ ПАРТИЗАН-ШАМЫЧ

Ынде кок ий лиеш, Шанхай ола воктен кредалмаш кая. Тиде ола японец-шамычын кидыште гынат, Шанхай ола йыр лӱддымӧ китайский партизан-шамыч кредалыт.

14 августышто эрдене эр пулемет, ручной гранат да винтовко дене вооружатлалтше 300 китайский партизан-шамыч Шанхай деч 8 километр ӧрдыштӧ улшо японский аэродромым авырен налын улмаш. Аэродромым японец-шамычлан служитлыше китаец-шамыч ороленыт. Нуно партизан-шамычым китайский национальный флаг дене вашлийыныт. 3 час эртымек японский войска-шамыч толын шуныт. Партизан-шамыч нунын толмешкышт каен улыт.

ЧЫЛА НЕРГЕН КӰЧЫКЫН

◆ 12 августышто Москваште Йошкар Армий, Военне Теҥыз флот, Наркомвнутдел войска ден „Динамо" спортсмен обществын юбилейный всесоюзный спартакиаде пытен. Спартакиадыште шуко у рекордым ыштыме. Спортын заслуженный мастерже, орденоносец Клавдия Алешина 800 метрым вольный стиль дене 12 минутат 25,5 секунд жапыште ийын каен. П. Голубьев 1 километрым 13 минут 41,9 секунд ийын каен. 50 метрыш винтовко дене ийын каймаште Иван Дико Семен Бойченкон рекордшым сеҥен. У сеҥымаш—38,6 секунд.

◆ Коктебель оласе авиамоделист-шамычын слетыште 13 августышто кок у всесоюзный рекордым ыштыме. Бова Рябчиковын (Москва) схематический моделже южышто 10 минутат 46,2 секунд жап ийын. Тыште всесоюзный рекордым ик минутлан ончылтен. Николай Олейниковын тыгаяк модельже (Харьков) 840 метрыш чоҥештен. Тошто рекордым 235 метрлан сеҥен.

◆ Игарский районышто (Красноярск) илыше Лапкаев Енисей курыкышто случайне 5 килограмм да 150 грамм нелытан вӱргене моклакам муын. Тыжечын пале: Игарка районышто вӱргене вер уло.

Мемнан родинын шулдыржо

(МУЧАШ)

выш чоҥештеныт. Тиде остров кызыт Чкалов остров маналтеш.

Тиде ийлаштак Совет Ушем Герой Молоков йолташ чоҥештыше морской лодко дене чумыр Арктик гоч чоҥештен, 26 тӱжем утла километрым каен.

1937 ийын 21 майыште советский авиацийын у сеҥымашыже нерген увер чумыр тӱня мучко шарлен. Ныл йошкар воздушный корабль-шамыч Северный полюсысо ийын коштшо ий ӱмбак волен шинчыч. Нуно лӱддымӧ зимовщик-шамычым: Папаниным, Кренкельым, Ширшовым да Федоровым волтен коденыт.

Мемнан экскурсий Северный полюс гыч пӧртылынат ыш шу, Моско гыч Северный полюс гыч Северный Америкыш Совет Ушем Герой-шамыч: Чкалов, Байдуков, Беляков чоҥештеныт. Нуно СССР гыч США-ш Северный полюс гоч корно почмо нерген шукертсек шонен илымым шуктеныт.

Первой экипаж почеш Америкыш Совет Ушем Герой-шамыч Громов, Юмашев, Данилин чоҥештеныт. Тале сталинский сокол-шамыч эн нелэ мировой рекордым,—тура линий дене нигушкак шичде торашке чоҥештыме рекордым ыштеныт.

Тений Совет Ушем Герой-шамычын: Коккинаки ден Бряндинскийын чоҥештымышт советский авиацийын кугу вийжым ончыктышт. Тиде чоҥештымаш 24 час жапыште красный столице ден Йошкар знамян Дальневосточный фронтым ушен.

Мемнан летчица-шамыч: Осипенко, Ломако да Раскова пеш сайын чоҥештеныт. Нуно гидросамолет дене Черный море гыч Белый море марте мланде ӱмбач эртеныт.

Советский летчик-шамыч кытлтсе сеҥымашеш огыт шогал. Нуно угыч чоҥештышаш нерген эреак шонат да пашам ыштат.

Шерге йоча-шамыч! Мемнан эрвел ден касвел фронтлаште тушман-шамыч Совет Ушем ваштарешт сарлан ямдылалтыт, тидым те шинчеда. Шукерте огыл Японский военщина советский дальневосточный границыш керылтын тудым пудырташ тыршыш. Но захватчик-шамычлан шкеныштын тупешыштак мемнан Йошкар Армийын пеҥгыдылыкшым да вийжым пален налашышт логале. Йошкар знаман Дальневосточный фронтын героический частьше-шамыч тушманым шалатеныт да луктын кудалтеныт. Тушманым шалатымаште мемнан куатле йошкар авиацият активне участвоватлен.

Мемнан Дальневосточный границыш керылтмышт японский захватчик-шамычлан шергеш логале! Мемнан советский мландыш, мемнан пиянлыкыш, мемнан пиялан илышыкына пӱйыштым шумышо чыла фашистский захватчик да нунылан полшышо—троцкистско-бухаринский шпион ден диверсант-шамычат тыгай нелылыкыш логалыт.

Шерге йоча-шамыч, мемнан кугу элын боевой куатшым пеҥгыдемдышаш верч, тудын обороно вийжым кугемдышаш верч тыланда нойыде пашам ыштыман.

Калыкын вождьшо, мемнан великий учитель Сталин йолташ Курский областьысе Мантуровский район комсомольский пропагандист И. Ф. Ивановлан пумо вашмутыштыжо тыге возен:

„Нимогай „случайностят" да мемнан внешний тушман-шамычын нимогай фокусыштат мемнам кенета ӧрыктарен ынышт керт манын, военный нападений ончылно чумыр мемнан калыкым ямдылаш состояниыште кучаш кӱлеш".

Мемнан великий вождь да учительын нине шомакше-шамычым тендан кокла гыч кажныжат, йоча-шамыч, кече йыда, час йыда шарныман, мемнан элын—кугу социалистический родинын обороно куатшым пеҥгыдемдымаште пашам виян ыштен шогымо дене илышыш пуртыман.

МЕМНАН АДРЕС: Йошкар-Ола, Марий АССР, Совет пӧрт, 53-шо №-ан пӧлем, „Ямде лий" редакций. Телефон: Совет пӧртын коммутаторжо, 82-шо №.

Отв. редактор— И. АЛЕКСАНДРОВ.

Упол. Марлита № А—691. Йошкар-Ола, Маргосиздатын 1-ше типографийже.